ԱՐՄԱՆԻԱ

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՑԻՆ ՓԱՂԱՓԱԿԱՆ ԵՒ ԱՇԽ.

ԲԱԺԱՆԵՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամեն տեղի համար ուր այս լրագրի մուտքը արգիլուած չէ, ժամանակ 13րդ չրջանի (97օգոստ.—98յունիս) բաժնորդագինն է 20 Ֆր. կանխիկ։ Կարելի է նաև բաժնորդագրուիլ քանի ամսի համար որ ուզուի, ամեն մէկ ամսականը 2½ Ֆր. հաշուելով և 1898յունիս ամսէն անդին չանցնելու պայմանով։

Նամակ և ծրար պէտք է ղրկել հետեւեալ հասցէով. M. PORTOUKALIAN, Rédacteur du journal *Arménia*. MARSEILLE (France)։

ԺԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 64

1898 ԱՊՐԻԼ 23

1898 ԱՊՐԻԼ 11 (Հ. Տ.)

ՇԱԲԱԹ

ԿԸՀրատարակուի Չ. և Շբթ. օրեր

ԳՆԱՏԱՆՆԻ

Խմբագրութիւնը, երէք հարկ համարի, հաճառօտելոգ և կառամբ միայն կը հրատարակէ իրեն ղրկուած գրութիւնները։ Չարտաւար չէ վերադարձնել չհրատարակուած ձեռագիրները։

Ծանուցումներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով

Ծանուցման 1 միլիմէթրը 1 սանթիմէ։ 1 դիր տող 2 սանթիմ։

Les annonces, en français et en arménien, sont reçues aux bureaux de la Rédaction : Rue Fortia, 7.

ՈՒՂԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Տիար Մ. Չերազի բանախօսութիւնը Մարսէյլի մէջ. — Մահագոյժ. — Նամակ Գարսկաստաճնի (Դավրիժ). — Նամակ Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգներէն (Նիւ-Եորք). — Մեծ պետութիւնները, Թիւրքիա եւ Ռուսաստան. — Սպանիա եւ Միացեալ Նահանգներ. — Ներքին լուրեր. — Մահուանցումներ։

Տ. Մ. ՉԵՐԱԶԻ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Տիար Մ. Չերազ Մարսէյլի Աչխարհագրական ընկերութեան հրաւէրով փարիզէն եկած էր հոս Զատկի իրաւիերկոյին, առենախօսելու համար Հայերի և Հայաստանի վրայ։ Աչխարհագրական ընկերութիւնը վարձած էր Արբընալ փողոցի Բէնի ընդարձակ սրահը որ երկուշաբթի երեկոյին ամբողջովին լցուած էր Տիար Չերազի բանախօսութիւնը լսելու համար հոն խռնուած բազմութեամբ։ Լրագիրները ծանուցած էին Տիար Չերազի գալը և նոյն երեկոյին բանախօսելը և բացի քաղաքիս գրեթէ բոլոր Հայերէն, Ֆրանսացիներէ մի մեծ բազմութիւն ալ լցուած էր։ Ունկնդիրներուն թիւը 600ի կը հասնէր և արդէն անկէ աւելին ընդունելու տեղ չկար սրահին մէջ։

Բացի իր բանախօսութենէն, Տիար Չերազ 60ի չափ լուսաւորուած պատկերներ ցոյց տուաւ որոնք կը ներկայացունէին մեր պատմական նշանաւոր դէպքերը և դէմքեր, հայկական տօնախմբութիւններ, հայկական արուեստագիտութիւնը նայլն, պատմական բացատրութիւններ տալով անոնց վրայ։

Իր առենախօսութիւն ունկնդիրներուն կողմէն բուռն ծափահարութիւններով ընդունուեցաւ։

Մի զազափար տուած լինելու համար իր բանախօսութեան մասին, մենք կը թարգմանենք այստեղ քաղաքիս ամենատարածուած օրաթերթերէն Le Sémaphore-ի չորեքշաբթի օրի թուին մէջ տասը վրայ հրատարակուած «Հայաստան և Հայեր» վերնագրով հետեւեալ յօդուածը.

«Երկուշաբթի երեկոյ Բէնի սրահին մէջ ունկնդիրների ընտիր բազմութեան մը առջև իր բանախօսութիւն ըրաւ Տ. Մինաս Չերազ, Լանտոնի Բէնկ'ա Քոլեճի բրօֆէսէօր և փարիզի «Լ'Ամէնի» լրագրի անօրէնը, ինչպէս ծանուցուած էր, Աչխարհագրական ընկերութեան հովանաւորութեան տակ։

«Ընկերութեան նախագահները քաղաքէս բացակայ դտնուելնուն համար, այդ հետաքրքրաշարժ նատի կը նախագահէր Տ. Ժօրժ Պօրելլի, վաճառականական Սենեկի անդամ և նաւարկութեան Ազգային ընկերութեան նախագահ, որ Ընկերութեան վարչական ժողովի անդամներէն մին ալ է։ Տ. Պօրելլի՝ բանախօսը ունկնդիրներին ներկայացունելու առթով՝ մի ճառ խօսեցաւ որ ծափահարութիւններով ընդունուեցաւ։ Հատատեց թէ ո՛րչափ բազմաթիւ դիւտեր եղած են մեր երկրախոյզներուն շնորհով և հասարակութեան ճաշակը հետզհետէ աւելցած է աչխարհագրութեան համար. յետոյ պատուարժան նախագահը յիչեցուց Հայաստանի վերաբերեալ հին յիչատակները և Տ. Չերազին յայտնեց ժողովին համակրութիւնները և շնորհակալութիւնները։ Մարսէյլի նշանաւոր Հայերը ներկայ կը գտնուէին նոտին։

«Տ. Մինաս Չերազ իր բանախօսութիւն սկսաւ նախ Հայաստանի համառօտ մէկ նկարագրութիւնն ընելով, ուր սահմանները՝ օտարներուն արշաւանքներուն պատճառով՝ շատ փոփոխած են պատմութիւն ընթացքին մէջ և որ երբեմն կը տարածուէր Կասկասի, Կասպից ծովի, Սև ծովի և Միջագետքի միջև։ Լեռներուն մի հրակայ շարք որոնց վրայ իր բարձր գագաթով կը տիրապետէ Արարատ (5,160 մէթր), կանգնած է Հայաստանի կեդրոնը որ մի արգաւանդ երկիր է ուր բազմաթիւ տեսակ բոյսեր, կենդանիները և հանքային հարստութիւններ կը գտնուին։

«Հայաստանի ժողովուրդը, իր վրայ յարձակող օտարազգիներուն դէմ կռիւներով կատարուած, այսօր 5 միլիոնէն աւելի չէներ։ Իրենց մեծամասնութիւն հողագործ և արհեստաւոր է։ Կիներն իրենց դեղեցկութեան և առաքինութեան համար են. ընտանեկան կեանքի կապը շատ զօրաւոր է։ Հայ ժողովրդի պատմութիւնը կերթայ կը հասնի մինչև քրիստոնէական թուականէն 40 դար առաջ։ Ազգային առասպելն իչխանական տան հիմնադիրը, ժողովրդական զրոյցին (légende) նայելով, Նոյի թոռներէ մին եղած է։ Իր քրիստոնէութեան դարձը մեր թուականի երրորդ դարէն կը սկսի և Հայաստանեայց եկեղեցին, թէև ինքնավար, կապուած է յունական օրթոտոքս դաւանութեան որի հոգևոր գլուխն է Զարը(1)։ Հայաստանի հին և նոր գրականութիւնը մի ապացոյց է իր պատմական մեծ աւանդութիւններուն և քաղաքակրթութեան մէջ ունեցած յառաջդիմութեան։ Տ. Չերազ մի քանի նմոյշներ ներկայացունելով հայ գրականութենէն, ցոյց տուաւ անոնց շատ հետաքրքրական լինելը։

«Հմուտ բանախօսը յուզուած խօսքերով յիչեցուց որ Թաչակրութեան ժամանակներն իր հայրենակիցներ իրենց արիւն խառնած են Ֆրանսացիների արեան հետ և թէ իրենց վերջին Թագաւորը Ֆրանսացի Լուսինեան իչխանների գերդաստանէն էր։ Հայերի խորին սէրը յայտնեց մեր հայրենիքի և Մարսէյլի համար, նչանակելովնաև թէ մահմետականներէն միչտ հալածուած իր ցեղակիցներ իրենց վերջին զբաղդութիւնների միջոցին մեր հիւպատոսների պաչտպանութեան տակ մտած էին։

Ապա հետեւ Տ. Մ. Չերազ 60էն աւելի լուսաւորուած գեղեցիկ պատկերներ իր ունկնդիրներուն ցոյց տուաւ. առանք կը ներկայացունէին իր հայրենիքի յիչատակարանները, երկրանկարները և բարբերի տեսարանները։ Ճառախօսը շատ հրապուրիչ կերպով կրցաւ բացատրութիւններ տալ այդ լուսանկարուած պատկերներուն վրայ և ունկնդիրներուն ներմագին ծափահարութիւնները ցոյց տուին թէ իրենց համար որչա՛փ չահագրգիռ եղած էր Տ. Մ. Չերազի բանախօսութիւնը։»

(1) «Ազմաֆօր»ի տեղեկաբերի այս տողեր թիւրիմացութեան մը հետեւանք եղած են. Տ. Մ. Չերազ ըսաւ թէ քրիստոնէութիւնը Հայաստան մտաւ Թադէոս և Բարթուղիմէոս առաքեալներուն միջոցով. իսկ ամբողջ Հայ ազգը քրիստոնէութեան դարձաւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի օրով։

Հայաստանեայց եկեղեցին համար չըսաւ թէ յունական եկեղեցին յարած է և իր հոգևոր գլուխն է Զարը, այլ ըսաւ թէ Հայաստանեայց եկեղեցի հոգևոր վարչութեան գլուխը որ կաթողիկոս կը կոչուի, էջմիածին կը նստի որ կը գտնուի համայն Ռուսիոյ Զարի հովանաւորութեան տակ։

ԹՄՒ. ԱՐՄ.

Տ. Մ. Չերազ որ Զատկի կիրակի գիչեր Մարսէյլ եկած էր և երկուշաբթի գիչեր ըրաւ իր բանախօսութիւն, երկու օր ալ Մարսէյլ անցուցնելէ յետոյ չորեքշաբթի գիչեր մեկնեցաւ ապէ, իր այցելութեամբ շատ գոհ և չնորհակալ թողլով Մարսէյլի Հայ գաղթականութիւնը։

ՄԱՀԱԳՈՅԺ

Փարիզէն գոյժ մը կը հասնի մեզ։

Տիար Յովհաննէս Թիւրքիւզեան կիրակի երեկոյ յանկարծահաս եղած է, մօտիկ 70 տարեկան հասակին մէջ։ Նոյն առաւօտ Զատկի տօնին առթով եկեղեցի գնացած, իր կրօնական պարտականութիւնները կատարելով Ս. Հաղորդութիւն առած և երեկոյին այցելութենէ մը վերադառնալով իր տան մէջ հանգուցացած էր բազմոցին վրայ և ահա այդ միջոցին յանկարծահաս եղեր է հոն։ Արդէն սրտի հիւանդութիւն ունէր որ կերևի թէ տեղի տըւած է իր յանկարծահաս լինելուն։

Երեքշաբթի օր յուղարկաւորութեան տխուր հանդէսը կատարուած է մեծ բազմութեան ներկայութեամբ և չքով։

Տիար Ց. Թիւրքիւզեան փարիզ ընակող ամենէն հին Հայն էր և ինչպէս յայտնի է մեր ընթերցողներէ, դեռ քիչ օր առաջ լրացուցած էր իր փարիզ երթալուն յիսնամեակը։ Հասնօրէն 18 տարու կայ եղեր երբ Ներսպահ եկեր է ուսանիլ Գարաբէհեանեան (Երամեան) կարապետ պէյի պաչտպանութեամբ ուր թէ՛ վաճառականական և թէ՛ հոդագործական բարձրագոյն վարժարաններէ մանելով ատոնց ընթացքն աւարտած և իր վկայականներ ստացած է։ Իր ընտանեկան վիճակի բերմամբ հաստատած է իր բնակութիւն փարիզի մէջ ուր ընկերութեամբ բացած էր երկաթեղէնի մի գործարան։ Այդ ընկերութիւն լուծուելէն յետոյ երկար ժամանակ վաճառականութեան և արհեստի վաճառքներով յանձնակատարութիւն ըրած և 1868ի փարիզի Արուեստահանդէսին ալ Թիւրքիոյ կողմէն ներկայացուցիչ լինելու պաչտօնը տրուած էր իրեն որը պատուաբեր կերպով կատարած լինելուն համար՝ Մէճիտիյէի պատուանչան մը

ՓՅՈՒՆԻՔ ՀԱՅՈՑ

Գիրք, 15/27 մարտ, 98

ԴԵՂԱՏՈՒԹՅՈՒՆ ԿՈՄՈՍԻ

Նամակ Հ. Գրիգորյանին

Հարգելի՛ Հրանտ,

Ես ուրախ եմ, որ ինձ հետ ես համաձայն, որ մեր ազգային ինքնության ամենամեծ վտանգը մեր ներսում է, մեր մեջ, մեր ամենօրյա կյանքում, մեր ամենօրյա մտածողության մեջ:

չնամիբը նախորդներուն։ Եթէ 1892ի հնամաթոը Ռուսիա և Պարսկաստան ամայի, Համպուրկը թափուր ընելէ վերջ, Ամերիկա անցաւ, և անդ հաստակուռ իւր մահատարած անընկճելի զօրութեան, կրցաւ հազիւ 4–5 տոհ ամենէ Միաց. Նահանգաց 64,000,000 բնակիչներէն, եթէ այս մեծ ապացոյց մ'ըլ որ ժթ. դարու Միաց. Նահանգաց գիւութիւնը կրցաւ միլիոնաւոր բնակիչներու կեանքը մէկ շաբաթուայ միջոցին աղատել, նոյնպէս յառաջիկայ պատերազմը, եթէ հրատարակուի, պիտի ապացուցանէ թէ ի՛նչպէս գիտութիւնը գիտէ մէկ շաբաթուայ միջոցին ալ միլիոնաւորներու կեանքը ոչնչացնել։ Մեկնելու պատրաստ զօրագունդերէն մին մէկ կը գտնուին նաև փոքրիկ լիւ մ'ալ Հայեր, ի միջի որոց և Զանգալեան չորս երիտասարդներ։ Ասոնցմէ մին քիչ առաջներ գունդի մը դնդապետն էր. իւր կուրծք զարդարուած է, ուղիղ նշանաձգութեան առիթու տուցած, մէկէ աւելի չքանշաններով։ Ցոյս ունիմ որ Հայ զաւակը ինչպէս Թուրքիոյ, Ռուսիոյ, Պարսկաստանի և ուրիշ բազմաթիւ օտար տէրութիւններու մատուցած ծառայութեանց մէջ փայլուն հանդիսացած է, նոյնը պիտի ապացուցանէ և այս առիմտեան կիսագունդին մէջ, և եթէ թիւրք տէրութիւնը իւր տգիտութեամբ չգիտցաւ գնահատել Հայ ազգի իրեն հաւատարմութեամբ մատուցած ծառայութիւնները և վտարեց զերենք գաղթականութեան այս անդունդին մէջ, Միացեալ Նահանգները կը գիտնան այդ կեդրոնական մեծ երկաթուղւոյ տնօրէնք արդէն յայտարարած են իրենց հաղարաւոր գործաւորներուն թէ զօրագունդերու անդամ եղողներն կրնան մնկնիլ իրենց գունդերուն միանալու համար. իրենց բացակայութեան միջոցին, իրենց ամսաթոշակները նոյնութեամբ պիտի վճարուին իրենց ընտանիքներուն, և իրենց վերադարձին իրենց գործերը կրկին իրենց պիտի տրուին. (ի՛նչ գեղեցիկ գնահատութիւն. Թուրքիան ալ ճիշդ այսպէս չգնահատե՞ց իւր բազմադարեան հարազատ հպատակ Հայերուծառայութիւնները...)։ Պատերազմական օրէն տագնապալից րոպէներուն մէջ մաղթենք քաջութիւն հայրենասիրին, անկում բռնաւորին, յաղթութիւն ժողովրդի իրաւունքները և հայրենիքի արդար պատիւը պաշտպանողին։

Պատերազմի տագնապով թունդ եղած հայ սրտերուն կարծես սփոփանք մը լինելու համար՝ Հ. Ե. Թ. Միութիւնը իւր ութերորդ տարեգարձի հանդէսը տուաւ երէկ երեկոյ ի կրամըրսիյ Հօլ։ Ա.յս կարգի հանդէսները նորութիւն մը չեն Հայոց համար, և բնաւ հոգ չունիմ ընել նկարագրել եթէ սքանչելի բարոյական դաս մը չը նկատէի անոնց մէջ։

(Շարունակելի)

ԱՂՋՆԵՑԻ

ՄԵԾ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, ԹԻՒՐՔԻԱ ԵՒ ՕՒՆԱՍՏԱՆ

Ռուսիոյ Զարին նուիրած ցորենի և ալիւրի բաշխումը կատարուած է Քանեայի մէջ ապրիլ 21ին Սքրիտլօֆ Ծովակալի ներկայութեամբ, որի հետ մէկտեղ կը գտնուէին նաև ռուս և ֆրանսացի սպայները։ Բաշխումէն առաջ կրօնական մի արարողութիւն կատարուեցաւ. առաջնորդը Զարին հայր մաղթանքներ ըրաւ։

— Կ. պոլսէն կը հեռագրեն ապրիլ 21ին թէ ֆրանսական, ռուսական, անգլիական և իտալական դեսպաններն որոշեցին որ ֆրանսացի զօրքերին և թիւրքերին միջև Քանեայի մէջ ծագած կռիւները լոկ տեղական հանգամանք մ'ունենալով, բաւական է թողուլ որ միջազգային տեղական իշխանութիւններն օսմանեան պաշտօնատարների գործակցութեամբը ազդեցութիւն բաներուն այդպիսի տեսարանների կրկնուելու առջեն առնելու համար։

Յունգմանը Ֆրանսական դեսպանատան գործակատարին մի գրութիւն ղրկեց որով իր սաստիկ ցաւ կը յայտներ Քանեայի մէջ պատահած միջադէպներուն համար և կիմացուներ որ հրահանգներ ղրկուած են կրէտէի զինուորական հրամանատարներին որ այդպիսի դէպքերի կրկնուելու առջեն առնեն։

— Բէթիմօէն կը հաղորդեն թէ ապրիլ 19ին 700 պարկ ալիւր բաշխուեր է այնտեղ թէ՛ քրիստոնեայ և թէ՛ մահմէտական բնակիչներին։ Ռուս ծովակալը համբերութիւն ունենալու յորդորեր է քրիստոնեաները և իրենց խոստացեր է թէ ներկայ դժուարութիւնները արդարացի լուծումի մը պիտի գտնեն Ռուս զօրքերին վրայ հրացան պարպած մահմէտականները իրեն առջև բերել տալով յայտարարեր է ծովակալը թէ ինք իրաւունք ունէր հրացանի բռնել տալու զերենք, բայց Զարին գթասրտութիւնը ցոյց տալու համար ազատութիւն կը շնորհէ իրենց։ Ծովակալը ճաշկերոյթ տուաւ քրիստոնեայ հազար գիւղացիի։

— Յունաստանի կառավարութիւնը պաշտօնապէս իմացուցած է որ գանձային եւմտական պատուիրակները այսօր (ապրիլ 23) պիտի հաւաքուին փարիզի մէջ։ Թեսալիաէն թիւրք զօրքերի եղնելուն հսկող միջազգային յանձնաժողովի յոյն պատուիրակները ճանրայ կեղնեն վճռօ երթալու համար։ Թեսալիան մի քանի չրջանակներու բաժնուելով, հետզհետէ անոնցմէ պիտի քաշուին եղնեն թիւրք զօրքերը։ Առաջին չրջանակէն պիտի եղնեն ապրիլ 23էն 10 օր յետոյ։ Զօրքերը թէ՛ ծովի կողմէն և թէ՛ ցամաքէն պիտի երթան, աստիճանաբար հեռանալով Մակեդոնիոյ հին սահմանագլխի մէջտեղէն։

ՍՊԱՆԻԱ ԵՒ ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներէն նախագահ Տ. Մաք Քինլի ամերիկեան Քոնկրէսի որոշածին նման մի վերջնագիր (ultimatum) հեռագրեց չորեքշաբթի օր Սպանիոյ ամերիկեան դեսպան Ռուտոֆօրտ զօրավարին որ անմիջապէս յանձնէ նոյ սպանիական կառավարութեան։ Վերջնագրով պահանջուած է Սպանիան որ իր ցամաքային և ծովային զօրքեր դուրս հանէ Քուպայէն, հրաժարելով այդ կղզիի վրայ ունեցած վեհապետական իրաւունքէն։ Պատասխանի համար 3 օր պայմանաժամ տրուած է։ Այս առաւօտ (շաբաթ) ժամ 6ին (Մատրիտի ժամով) կը լրանայ պայմանաժամը։

Վերջնագրի մէկ օրինակը, ինչպէս տեղեկութիւն է, անմիջապէս յանձնուեցաւ Վաշինկթոնի սպանիական դեսպան Բօլօ որ Պէրնադոտ կոմսին որ մի կարճ պատասխան տուաւ և յետոյ իր անցաթուղթեր խնդրեց մեկնելու համար։ Սրտաբին գործերի պետական քարտուղար Տ. Շերման՝ Պէրնադոտ կոմսին ղրկեց իր անցաթուղթեր մի նամակով մէկտեղ որով չատ ցաւ կը յայտներ որ Տ. Պէրնադոտ ինքզինք պարտաւորուած կը համարի մեկնելու։ Ամերիկայի մէջ գտնուող Սպանիացիներու գործերը յանձնուեցան Ֆրանսական և աւըստրիական դեսպանատուններուն։

Ներկայիս տէրութիւնները գրեթէ ընդհանրապէս համակիր կերեւին Սպանիային, մանաւանդ որ եթէ իրեւ սկզբունք ընդունուի եւրոպացիներու ամերիկեան գաղութների գործերին միացեալ Նահանգներու միջամտութեան իրաւունքը, իրենց դէմ ալ այդպիսի խնդիրներ կրնան ծագիլ յետոյ։ Բայց ներկայ հանգամանքներուն մէջ չատ հաւանական չերեւիր որ եւրոպական տէրութիւնները Սպանիոյ պաշտպանութեան համար պատերազմով միջամտեն։ Ֆրանսա, եւրոպական մեծ տէրութիւններուն մէջ միակ հանրապետական կառավարութիւնը, այնչափ համակրական կապերով կապուած է Միացեալ Նահանգներու Հանրապետութեան հետ որ անոր հետ կռիւ բռնուելու չպիտի փութայ և մանաւանդ որ Սպանիոյ սիրոյն համար եւրոպական պատերազմի մ'ալ բռնկելէն չզգուշանալու չափ յառաջ չերթար։ Աւստրիա որ ազգականական կապերով կապուած է Սպանիոյ խնամակալ Թագուհիին հետ, իր ներքին կռիւներ թողած, հեռաւոր Ամերիկայի մէջ կռիւ բռնուելէ առաջ չատ մտածելու պէտք ունի, իսկ իր հզօր դաշնակից Գերմանիա այնչափ հպատակներ ունի Միացեալ Նահանգներու մէջ որ այդ երկրի հետ կռիւ բռնուելով անոնց չահեր վտանգել չպիտի ուզէ. Անգլիա թէև Մաւրօյի վարդապետութեան հակառակորդ, բայց իր համացեղ, համալեզու և համակրօն Ամերիկացիին աւելի համակիր է անշուշտ քան թէ Սպանիացիին։ Հետեւապէս եւրոպական տէրութիւններէն Սպանիոյ կառավարութեան ցոյց տրուած համակրութիւններն ու պաշտպանողական միջնորդութիւնները՝ հաւանական չէ որ պատճառական համակրութեան սահմանէն անդին անցնին, իրենք ալ պատերազմի բռնուելով։

Այդ կերպով երբ Միացեալ-Նահանգներն ու Սպանիա մինակ գտնուին դէմ առ դէմ, կռիւը չատ անհաւասար վիճակի մը մէջ պիտի գառնայ. մէկ կողմը՝ 70 միլիոնի մօտիկ մի ժողովուրդ, միւս կողմը 17 միլիոն միայն. մէկ կողմը՝ իր ահագին տոլարներուն դէղերով հարուստ մի տէրութիւն, միւս կողմը աղքատ մի ժողովուրդ և պարտքերի տակ ճնշուող մի կառավարութիւն որ սակայն իր վեհապետական իրաւունքներուն դէմ անընկճելի հպարտութիւն մը ցոյց կուտայ և իրմէ չատ աւելի ուժովին դէմ պատերազմիլ յանձն կառնէ։

— Մատրիտի ամերիկեան դեսպանը հինգշաբթի օր հեռագրած է Վաշինկթոն որ Սպանիոյ արտաքին գործերի նախարարը ապշարարեր է իրեն որ դիւանագիտական յարաբերութիւնները խզուած են երկու երկիրներուն միջև։ Հետևապէս ինք ալ իր անցաթուղթեր խնդրած է և նոյն օր կէսօրէն վերջ ճանբայ կելնէ փարիզ երթալու համար, ամերիկեան դեսպանատան գործերը յանձնելով Մատրիտի անգլիական դեսպանատան։ Սպանիոյ ամերիկեան բոլոր հիւպատոսներուն իմաց տուած է եղելութիւնը։

— Գուցէ այս րոպէիս պատերազմի թնդանօթներն սկսած են արդէն որոտալ իրար դէմ, Դիւանագիտական յարաբերութիւնների խզուելուն վրայ, ամերիկեան կառավարութիւնը ապրիլ 21ին (եչ.) Ֆիուէսթէն հանբայ հանած է ամերիկեան նաւատորմիղը որ երթայ անմիջապէս պատերազմի Հաւանան, Քուպայի մայրաքաղաքը։

— Վաշինկթոնէն կը հեռագրեն «Նիւ Եորք Հէրալտ» լրագրին թէ բանակցութիւններ կը լինին այժմ Միացեալ-Նահանգներու և Անգլիոյ միջև, մի դաշնակցութիւն կնքելու համար։

— Գուէնոս Այրէսէն (Պրազիլիա) կիմացուեն որ կամաւորներ կը գրուին այնտեղ Հարաւային Ամերիկացիներէն, Սպանիացիներին օգնութեան երթալու համար։

— Միացեալ-Նահանգներու փոստային նախարարը հրաժարական տուեր է կառավարութեան անդամակցելէ, պատերազմի հրատարակութեան համամիտ չը լինելով։

— Միացեալ Նահանգներու կառավարութիւնը պատերազմական ծախքերու համար պատրաստ ունի այժմ 220 միլիոն տոլար։

— Սպանիոյ Ֆօրթէզը (Երեսփոխանական ժողով) իր նստաշրջան վերսկսաւ, Թագուհին կարդալով բացման ճառը։ Այդ ճառ ցոյց կուտար թէ Միացեալ-Նահանգներու վերջնագրին պատասխանը մերժողական պիտի լինէր։

— Սպանիական արժէթուղթերն սկսած են իյնալ։

— Ամերիկայի դէպքերին պատճառով ցորենի գինն սկսած է բարձրանալ եւրոպական հրապարակներուն վրայ։

— Փարիզի մէջ կնքուած միջազգային դաշնագրութիւն մը կարգիլէ պատերազմի ժամանակ ծովի վրայ ապստամբութիւններ անելը։ Բայց Սպանիա և Միացեալ-Նահանգներ այդ դաշնագիրը ստորագրած չլինելով, ազատ կը համարուին ծովային ապստամբութեան որ մեծապէս կը վնասէ վաճառականութեան։ Հիմա Միացեալ-Նահանգները համաձայնութիւն յայտներ են այդ դաշնագրի համակերպելու և եւրոպական տէրութիւնները պիտի պահանջեն Սպանիան որ նա ալ համակերպի։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հոլանտայի Վիլհելմին թագուհին (17 տարեկան) և իր խնամակալ մայր Էմմա թագուհին որոնք ապրիլ 15էն ի վեր Փարիզ կը գտնուէին, չորեքշաբթի երեկոյին մեկնեցան անկէ Քան (Քերանսայի հարաւակողմը) գալու համար։ Հանրապետութեան նախագահ Տ. Ֆելիքս Ֆօր որ նիսէն վերադարձած է այժմ Փարիզ, իրենց պատուի ճաշ տուաւ նախորդ երեկոյ Էլիզէի պալատին մէջ։

— Կ. պոլսի յունական դեսպան Մաւրօքօրտատօ իշխանը որ Մարսէյլի ռուսական ընդհանուր հիւպատոսի աղգականն ալ է և հոս էր եկած, դբնաց Փարիզ։

Ռումանիոյ Ֆոքշան քաղաքի Հայոց եկեղեցւոյն համար կուզուի քահանայական երաժիշտ մը որ ունենայ ախորժալուր ձայն, գովելի նկարագիր և 30–40 տարիք։

Փափաքողները պէտք է դիմեն առ Mr. F. S. Ferhatian
(Roumanie) FOCSANI

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ

Մ. Փորթուգալեանի հրատարակած գիրքերուն վրայ մասնաւոր զեղչ կը լինի Պարսկաստանի Հայերին համար որոնց կը զրկուի փակագիծի մէջ նշանակուած գիները ։

Ա. ՀԱՑ ԴԻՒՑԱԶՆՈՒՀԻ ՄԸ (Սպառած)

Գ. ՍԱՂՄՈՍ ԻՍՐԱՑԷԼԻ »

Դ. ԱԶԱՑՈՒԹԻՒՆ ՓՈՒԼՂԱՐԻՈՑ ԵՒ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ՓՈՒԼՂԱՐ ԱՓՍՏԱՄԲՈՒԼՑԻՑ (Սպառած)

Ե. ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՔՇՈՒԱՌՆԵՐԸ.—(*Հայաստանցիների պանդխտութեան տխուր հետեւանքների սեկ փոքրիկ պատկերը կը ներկայացունէ վիպական կերպով։*) Գին (90 *սնթմ.*) 1 ֆրանգ 20 *սնթմ.*

Զ. ԳԱՄԱՌ ՓԱՔԻՈՒ — ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԸՆՔԵՐՑԱՐԱՆ յետ այբուբենաց առարտեղաց (Սպառած)

Է. ԼԻՆԶԻ ՕՐԷՆՔԸ ՏԱՃԿԱՀԱՑԱՑԱՍՏԱՆՈՒՄ. (Սպառած)

Ը. ԹԻՒՐՔԻԱՅ ՀԱՑԵՐՆ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԴՐԱՑԻՆԵՐ (*Թիւրքիայի Հայերին և իրենց դրացի ազգերի վրայ վիճակագրական և ցեղաբանական տեղեկութիւններ կը պարունակէ։ Թիւրքահայաստանի մէջ բնակիչներու թիւին բազդատական մէկ ցուցակն ալ կցուած է տետրակին վերջը։*) Գին 50 *սանթիմ* (35 *սանթիմ*)։

Թ. «ԱՐՄԷՆԻԱ»Ի ՑՈՒՇԱՐԱՐ (*Արմենիայի Ա տարեշրջանի թիւերը այժմ բոլորովին սպառած և միեւնոյն ժամանակ շատերի հետաքրքրութեան առարկայ դարձած լինելով, այդ շրջանին էջ ի Փորթուգալեանի գրած առաջնորդող յօդուածներէն գէթ 30ի չափ ամփոփուած են ցուղարարի մէջ որ ունի ծալ դիրքով 124 երեսներէ կը բաղկանայ*) (1 *ֆրանք*)։ 1 ֆր. 40 *սանթիմ*

Ժ. ՎՐԷԺ (*Պուլկարիայի մէջ թիւրքերէ արած բարբարոսութիւններէն մի փոքրիկ պատկեր կը ներկայացունէ և ցոյց կուտայ թէ Պուլկարներն ի՛նչպիսի մի ջոջերի դիմած են իրենց վրէժ լուծելու համար*) ։ (15 *սնթիմ*) ,20 *սնթմ.*

ԺԱ. ԹՈՄԱՍ ՐՈՍՏՈՐԻՍ (*Ցունաստանի մէջ Թիւրքերի արած բարբարոսութիւններէն մի փոքրիկ պատկեր կը ներկայացունէ և ցոյց կուտայ թէ Յոյներն ի՛նչպիսի միջոցների դիմած են իրենց վրէժ լուծելու համար*), (0,15*սանթիմ*) 20 *սանթիմ*։

ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ԳԱՆՁԱՆԱԿ
ԱՐՄԷՆԻԱ ԼՐԱԳՐԻՆ

Արմենիայի շրջանի սկզբէն(օգոստոս) բաժնօրդ եղած լինել և կանոնին համեմատ իրենց բաժնօրդագին 20 ֆրանգը կանխիկ վճարել փափագողներին մի դիւրութիւն ուսած լինելու համար, ահա մենք ծախու հանած ենք «Խնայողական գանձանակ Արմենիա լրագրի »։

Այն անգամ երբ մարդ դիւրութիւն ունենայ արծաթ 50 սանթիմոց մը (10 սէնթ ամերիկեան = 50 սթռօքինքա պուլկարական = 50 պանի ռումանական և այլն) մէկ կողմ դնելու, կը ձգէ այդ խնայողական գանձանակի մէջ, ուր ձգուածը ա՛լ անկարելի է որ դուրս հանուի մինչեւ որ Արմենիայի բաժնօրդագին 20 ֆրանգը (40 հատ 50 սանթիմոց) մէջը լեցուելով չամբողջանայ։ Այդ ժամանակ միայն կրնայ պարպուիլ, տակի կողմէն կափարիչը դարձնելով. և պարպուելէն յետոյ նորէն կրնայ գոցուիլ 20 ֆրանգի մի նոր խնայողութիւն ալ զոյացնելու համար ։

Գանձանակը դիւրատար փոքրիկ բան մ'է որ մինչեւ իսկ դրպանէ մէջ կրնայ պահուիլ եթէ ուզուի ։ Վրան չինուած կայ նաեւ քանակաչափ մը որ գանձանակին մէջ ձգուած դրամները 5 ֆրանգի հասածին պէս, կը սկսի այնուհետեւ ցոյց տալ թէ մէջը գումարը ո՞րչափի հասած է ։

«Խնայողական գանձանակ»ի գինն է 2 ֆրանգ ։ Այդ գումար մեզ վճարողին կը զրկենք գանձանակին հետ մէկտեղ մի ստացագիր որի վրայ նշանակուած կը լինի գնողի անունն ու հասցէն ։ ԵԹԷ ՄԻԵԻՆՈՑՆ ԱՆՁԸ, առանց ուշանալու ժամանակին բաժնորդ դրուելով Արմենիա լրագրի տարեշրջանի սկզբէն (օգոստոս ամիս), 18 ֆրանգի հետ մէկտեղ յիշեալ ստացագիրը վերադարձունէ Արմենիայի խմբագրութեան, ամբողջ մէկ շրջանի բաժնորդագին 20 ֆրանգը վճարած կը համարուի, որով «Խնայողական գանձանակ»ը ձրի կը մնայ իրեն ։

ԾԱԽՈՒ ԴԻՐՔԵՐ

Արմենիայի խմբագրատան մէջ ծախու կը դանուին հետեւեալ դիրքերը որոնց առջեւ նշանակուած գիները մէջ հաշուուած է նաեւ զրկելու փոստի ծախքը ։

Ծրարները ապահովագրուած (recommandé-registered) ստանալ ուզողները պէտք է որ ամեն մէկ ծրարի (մինչեւ 2 քիլօ) համար 25 սանթիմ ապահովագրութեան ծախքը վճարեն։

Արտօսր Հայաստանի կամ Տեղեկագիր Բալուայ, Քարբերդու, Զարսանճագ՝, Ճապաղջուրի և Երզնկայու ։ Բաւելուած ըստ խնդրանայ ազգասիրաց «Խիզան գաւառ» ։ Աշխատասիրեաց Պօղոս Ծ. վ. Նահանեան. 2 ֆրանգ ։

ԷԿԻՆԵԱՆ. Կակաւնք (Բանաստեղծական գրուած մը Հայաստանի վիճակին վրայ). 1890. Տպագր. հեղինակին. Նիւ Եորք ։ 30 սանթիմ

— ՊԻՏԱՆԻ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐ. (Բառակապէս պատրաստուած Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց Հայ գաղթականներուն կեանքի, ժամանակի և դրամի խնայողութիւն ընել տալու հարկ եղած դիւրութիւններն ընծայելու համար ։) Աշխատասիրեաց Պետրոս Ռ. Թորոսեան. Տպագր. Նիւ Եորք, Լիւիս Թալաւ և ընկ. 1897։

Ամերիկա գնացող Հայերին և կամ արդէն հոն գտնուողներուն համար չատ կարեւոր գիրք է ։ Գինն է 1 ֆրանգ և 25 սանթիմ ։

ԺԲ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

ՆՄՈՇՆԵՐ
Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ
ԳՐԱՄԱՏՈՆԱՒՈՐՆԵՐԷՆ

Մ. Փորթուգալեանի գրած հայրենասիրական ոտանաւորներէն մի քանին ամփոփուած են այս տետրակի մէջ իրենց նմոյշները զանազան քաղաքներէ մէջ և զանազան տպաւորութիւններէ տակ իւրաքանչիւրին գրած ոտանաւորներէն որոնք ժամանակին հրատարակուած չ'լինելով կորսուած են այժմ ։ Այն մի քանի ոտանաւորները որոնք իրենց նմոյշ ամփոփուած են այս տետրակի մէջ, ցիր և ցան կը գտնուին Կ. Պօլիս տպագրուած ազգային երգարաններուն մէջ՝ որոց վերատին տպագրութիւնն վաղուց արդէն արդիլուած է, և Ասիա և Արմենիա լրագիրներուն մէջ ։ Նմոյշներէ մէջ փոքրիկ տեղեկութիւններ տըրուած են նաեւ թէ այդ ոտանաւորները ի՛նչ տպաւորութիւնների տակ ներշնչուելով գրուած են ։ Գինն (10 սանթիմ) 15 սանթիմ ։

ՄԻ ՊՈՒԼԿԱՐ ՀԱՑԲՐԵՆԱՍԷՐ
(ԶԱՔԱՐԻԱ ՍԹՈՑԱՆՈՎ)

ՖՐԱՆՍԷՐԷՆԷ ԹԱՐԳՄԱՆԵԱ
ԾՆՐՏԻՔ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ
1894

Պուլկարիայի անկախութեան հեղինակին, Զաքարիա Սթոյանովի, որ իր ընդունակութեան շնորհով յաջողեցաւ մի լեռնաբնակ գիւղացի հովուի պարզ վիճակէն հետզհետէ արհեստաւոր, վարժապետ, յեղափոխական գործիչ, խմբագրապետ և վերջապէս ազատ Պուլկարիայի Ազգային ժողովի նախագահ դառնալ, խիստ հետաքրքրաշարժ կենսագրութիւնն է, ուր ուշադրութեան արժանի տեղեկութիւններ կան նաեւ Պուլկարիան Թիւրքի լուծէն ազատելու աշխատող պուլկար հայրենասէր յեղափոխականներուն գործունէութեանը մասին ։ Սկիզբը գրուած է նաեւ հեղինակին, Բլօֆիւէօր Լուի Լըժէի, և Թարգմանչին միջեւ եղած թղթակցութիւնը այս գրքի հայերէն թարգմանութեանն առթով ։

Հեղինակը չատ իրաւամբ կը գրէ իր յառաջաբանի վերջ թէ «Զարմանք պիտի պատճառէ ինձ եթէ ընթերցողների հետաքրքրութիւնը չարժի պետական մարդ դարձած մի դիւցազնի այս վաւերական պատմութեան վրայ ։»

Գինն է փոստի ծախքով մէկտեղ 1 ֆրանգ և 40 սանթիմ ։

Ցարածելու համար մեծ քանակու-

թեամբ առնողներուն 25 % զեղչ կը լինի ։

(Պարսկաստանի Հայերուն համար 1 ֆրանգ է ։)

ԻՄ ՀԱՅՐԱՍՊԱՆ ԸՆԿԵՐՔ

(Կ. ՊՕԼՍՈՑ ՀԱՑՈՑ ԿԱՆԱՆՔԷՆ Ա ՀՆՈՒԱՑ
ՄԻ ԻՐԱԿԱՆ ՎԷՊ)

ԳՐՔԷ ԱՊԼԱՊԱՐՈՒՄ

Այս հետաքրքրաշարժ գրուածք կը ներկայացունէ ընտանեկան սխեմբ պատկերներէ մին ուր կը տեսնուի քահանայական մի հայր իւր ապականած վարքուբարքով որչա՛փ չարիքներու պատճառ դարձած է և վերջ ի վերջոյ ինք ալ իւր որդու ձեռքով սպանուած և անհետացած է աշխարհէս ։ Գինն 1 ֆրանգ, (75 սանթիմ)։

ՀԱՑ ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱՑ (1794–1894) ՕՐԵԼԻՆԻ ՊԱՏԿԵՐԸ

Հայ ազգին մէջ լրագրի սկզբնաւորութեան դարադարձին առթով 1894 թուականին հրատարակուած այս միակ դիրքով և լուսատիպ (phototypique) չքեղ պատկերի միծութիւնն է 50×35 հարիւրորդամէթր և տպուած է 70×45 հարիւրորդամէթր քարտոնի (carton) վրայ այլ և այլ բնագրով։ Մէկտեղը գրուած է հայ լրագրութեան հիմնադրին, Տ. Օհաներ Քհնյ. Շամաճեանի, պատկերը և լրատիպը՝ 1894ին հայերէն լեզուով հրատարակուող բոլոր լրագիրները, անոնց գրեթէ ամենքի խմբագրապետներու պատկերներովը ։

Գինն է 4 ֆրանք, ճանապարհածախքը մէկտեղ հաշուած. իսկ Պարսկաստանի համար 2 ֆրանք և 50 սանթիմ։

* * *

Գալուստեանց Հ. Գ. — Պատմութիւն Հայ լրագրութեան ի սկզբանէ մինչև մեր ժամանակը. Հատոր Ա. 1794–1860 ։ Մէկ լուսատիպ պատկերով ։ Գինն է, ճանապարհածախքովը մէկտեղ, 2 ֆր. և 50 սնթմ.։

Վերոգրեալ թէ՛ պատկերը և թէ՛ գիրքը կարելի է ստանալ Արմենիայի խմբագրատունէն, արժէքը կանխիկ ղրկելով ։

ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ՕՐԻՈՐԱՑԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐԸ

Ճանկական բռնութեան նահատակ եղող Թորէն Նարպէյ-Լուսինեան Սբբ. Բազանի պատկերը ընտիր թղթի վրայ տպուած կը ծախուի Արմենիայի խմբագրատունը ։ Գինն է 65 սանթիմ, փոստի ծախքը խմբագրատունէն վճարուելով ։

ՑՆՕՐԷՆ—ԽՄԲԱԳԻՐ
Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ

ՄԱՐՍԷԼ

Հայերէն տպարան Մ. Փորթուգալեանի
Le Gérant : François CARRIERE
Marseille. — Imprimerie et Papeterie du Midi
Quai du Canal, 10